

Лукашук І.В., Коновальчук І.М. ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТОКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ //

Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті: збірник наукових праць / за заг. редакцією Н.Є. Колесник, О.М. Піддубної, О.М. Марущак. – Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2020. – У 2-х ч. – Ч. II. – С. 167-170.

Лукашук І.В.,
студентка 32 групи
навчально-наукового інституту педагогіки;
Коновальчук І.М.,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТОКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В XXI столітті життя людства набуло динамічного характеру. Зміна ідей, технологій, пришвидшення технологічного процесу відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. Тому роботодавці шукають на роботу не лише висококваліфікованих працівників, а й в першу чергу тих, хто здатний самостійно навчатися, постійно шукати шляхи розвитку себе, як особистості. Тому сучасна школа перейшла від знанневої системи знань до компетентнісної. В типовій освітній програмі для закладів загальної середньої освіти вказано: "Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі" [4, с.187].

Перед сучасним вчителем постає питання не лише навчити певним знанням, але й навчити учнів самостійно прагнути пізнавати нове, засвоювати нові знання, організовувати пізнавальну діяльність, готувати учнів до нових потреб життя, активно діяти, швидко приймати рішення.

Метою статті є аналіз педагогічних чинників розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів та вплив батьків на ці умови.

У словнику "Енциклопедія освіти" зазначено, що пізнавальна самостійність – сформованість потреби і уміння самостійно мислити, здатності орієнтуватися в новій пізнавальній ситуації, самому бачити питання, задачу, віднаходити шляхи їх вирішення [1, с.680].

Про необхідність формування самостійності учнів у процесі навчання писав ще К. Д. Ушинський: "Потрібно постійно пам'ятати, що слід передавати учню не тільки ті або інші знання, а й розвивати у ньому бажання і здатність самостійно, без учителя, здобувати нові знання, дати учню засіб одержувати корисні знання не тільки із книг, а й з предметів, які його оточують, із життєвих подій, із історії власної душі. Маючи таку розумову силу, яка видобуває звідусюди користь, людина буде вчитися все

життя, що, звісно, і складає одне із найголовніших завдань шкільного навчання" [5,с. 345].

Тому, на сьогодні вчителі намагаються zorganizувати навчання так, щоб перш за все виховати всебічно розвинену особистість, здатну до комунікації, креативного мислення, відповідальна за власні вчинки. Тому, важливо організовувати розвиток пізнавальної самостійності дитини на уроках, використовувати різні нові та ефективні методики. Наприклад, дуже ефективною є методика "Чотирьох площин".

Мета цієї методики розвинути у дитини бажання працювати в групі, команді, розвивати самостійну пошукову діяльність, прагнення знати більше. На уроці учні намагаються якнайбільше захопити інформації про певний предмет з точки зору мови, історії, творчості (картини, музика, театри тощо). Одне з найголовніших завдань – це дитина має підготувати інформацію про певний предмет. Залежно від віку дітей, можливо можна завчасно поділити дітей на групки і сказати в якому напрямку з чотирьох їм варто шукати інформацію. Таким чином, діти намагатимуться підготувати інформацію, щоб не підвести інших дітей і відчуватимуть відповідальність, як член групи. Таким чином у дітей буде стимул та бажання пошукати більше інформації і не підвести власну групу.

Звісно, за вимогами для першого класу домашнє завдання не задається. На цей випадок ми пропонуємо дітям здійснити пошук, наприклад на тему "Олівець" віднайти вдома всі олівці та дізнатися в якому вони стані. Чим менший олівець, тим більше ним користувалися і це означає, що він кращий з усіх тих, що є вдома. На тему "Листок" запропонувати дітям назбирати різноманітного листя в осінньому лісі. На уроці за допомогою фарби можна визначити, яка структура у листочка, можна буде складати композиції з осіннього листя.

Але великою проблемою серед батьків є бажання зробити все домашнє завдання замість дитини. Батькам варто не бути контролерами над власними дітьми і сварити їх за кожен неправильну написану паличку, а дозволити дитині робити помилки, самостійно їх виправляти. Коли батьки виконують домашнє завдання за дитину в них створюється ілюзія, що вони роблять це на благо дитини, вони позбавляють її можливості самостійно засвоїти необхідну навчальну інформацію й розвинути важливі навички. В дитини зроблене домашнє завдання, а пояснити його розв'язання не може. Така поведінка дає дитині зрозуміти, що батьки не вірять у її здібності, а також розвиває в ній лінь і призводить до того, що дитина починає ухилятися від виконання своїх шкільних обов'язків. Тому батькам не варто вирішувати завдання за дітей, а почати мотивувати дітей до виконання завдань, допомогати порадами. Якщо у дитини виникає питання, намагайтесь пояснити їй, щоб наштовхнути на ключові слова.

У монографії "Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів" О. Я. Савченко вказувала: "У розвитку пізнавальної самостійності учнів слід підкреслити винятково важливу роль запровадження системи пізнавальних задач і навчання способів їх розв'язування" [3]. Вона вважала, що хоча в початкових класах пізнавально-проблемні завдання нескладні за змістом і структурою, проте навіть найпростіша задача містить у собі питання, яке спонукає дітей до міркування, порівняння, доведення, встановлювання причинно-наслідкових зв'язків, висловлення оцінних суджень, визначення головного і другорядного. О. Я. Савченко зауважувала, що для того, щоб підготувати дитину до самостійного життя, необхідно, щоб школярі відчували потребу в знаннях, прагнули до оволодіння ними, навчити дитину вчитися – означає підготувати її до самостійного життя.

Аспекти, що сприяють розвитку пізнавальної самостійності (за О. Я. Савченко):

- пробудження в учнів допитливості, спостережливості, зацікавленості навколишнім світом, бажання якомога більше знати і вміти;
- оволодіти певними організаційними та мисленнєвими навичками (засвоєння учнями раціональних прийомів навчальної діяльності та вироблення навичок вмілого користування підручником, розв'язування задач тощо);
- навчити дитину навчатися (О. Я. Савченко вважає, що діти не хочуть навчатися, бо не вміють цього робити. Для цього необхідно учням освоїти раціональні прийоми навчальної діяльності та вміння користуватися підручником. На сьогодні це й ще вміння учнями користуватися перевіреними електронними джерелами, вміння перевірити достовірність інформації, отримати знання, які можна використати у реальному житті);
- молодшим школярам потрібно передусім вивчати навколишній світ, ознайомлюватися з видами трудової діяльності, явищами суспільного життя, подіями, характерними для місця проживання учнів. Це сприятиме розширенню їхнього кругозору, виховуватиме спостережливість, допитливість, порівнювати вчинки людей та основі цих знань робити висновки. Аналізувати не лише вчинки інших, а й самого себе.

Не варто підганяти дитину, необхідно дати їй час, щоб подумати, все зважити та прийти до правильного рішення. Якщо надто важке завдання дати дитині схему, малюнок, прояснити міркування розв'язання, заохочувати до мислення. Лише тоді діти не боятимуться робити помилок, самостійно вирішуватимуть завдання та відчуватимуть відповідальність від того, що вони зробили.

В. О. Сухомлинський казав, що навчати треба так, щоб учні самостійно здобували знання. Необхідно навчати школярів не боятися висловлювати свої думки, оцінювали поведінку як і свою, так і інших, оцінювали ситуації, вчинки, дії.

Отже, розвиток пізнавальної самостійності можливий, якщо у навчанні дітей дозволяти їм робити власні помилки, на яких вони можуть навчатися. Застосовувати різноманітні пізнавальні завдання, навчати дітей навчатися, викликати в них пізнавальну самостійність. Учителю на уроках доречно створювати такі ситуації, які сприяли б мисленню дітей, вирішування проблем з опорою на власний життєвий досвід. Лише тоді ми зможемо виховати особистість в якій потребує XXI століття.

Список використаної літератури:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Інтернет джерело: http://natstor.blogspot.com/p/blog-page_22.html
3. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів / О. Я. Савченко ; НДІП УРСР. — К. : Рад. шк., 1982. — 177 с.
4. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. – К.: Видавництво «Світоч», 2019. – 336 с.
5. Ушинский К. Д. Собр. соч. в 11 томах / К.Д. Ушинський. – М.-Л.: Изд. Акад. пед. наук, 1950. – Т. 2. – 500 с.